

Technika i technologia osiemnastowiecznych portretów staropolskich na przykładzie portretów: Leona Tyszkiewicza (z kolekcji z Łohojska ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie)

Większość konserwatorów dzieł sztuki ma świadomość, jak ważna jest wiedza o dawnych technikach i technologiach artystycznych – obrazów, rzeźb, różnego rodzaju zabytkowych mobilii itp. Znajomość dawnych technik i technologii zapewnia prawidłowy i skuteczny przebieg zabiegów konserwatorskich danego dzieła. Sprzyja ona postawieniu prawidłowej diagnozy dotyczącej stanu zachowania, jest pomocna zarówno w ustaleniu przyczyn zniszczeń, jak i w opracowaniu programu zabiegów konserwatorskich, a także w dokonaniu racjonalnego doboru materiałów niezbędnych do ich przeprowadzenia. Zawsze należy mieć na względzie, by nie kolidowały ze składnikami budowy jednostkowego zabytku.

Niezmiernie rzadko się zdarza, że można przebadać analitycznie i przeprowadzić konserwację obrazów z jednej kolekcji, malowanych w większości być może przez jednego malarza, które nie były wcześniej poddane zbyt agresywnym renowacjom, nie mają zbyt dużych wtórnych naleciałości, przesadnych przemalowań, utrudniających badanie partii oryginalnych, zdiagnozowanie ich sposobu wykonania, identyfikację pigmentów i spoiw w warstwie malarskiej oraz w zaprawie. Takimi zabytkami są osiemnastowieczne imaginacyjne portrety z kolekcji Tyszkiewiczów z Łohojska, związane bezpośrednio z sarmacką kulturą. Charakteryzują się podobnym sposobem malowania i podobnym schematem przedstawienia postaci, w których dużą rolę odgrywa dekoracyjne opracowanie bogatego szlacheckiego ubioru i niezbędnych orężnych atrybutów (kindżały, szable, buławy hetmańskie itp.). Portrety te miały świadczyć o ważnej pozycji społecznej i zasługach przodków rodu Tyszkiewiczów.

Portrety imaginacyjne stały się bardzo popularne w Polsce XVIII w., z jednej strony z uwagi na swoisty snobizm dochodzącej do coraz więk-

szego znaczenia zamożnej szlachty, z drugiej – na duże zniszczenia rezydencji zarówno szlacheckich, jak i magnackich w wyniku tzw. wojny północnej. Portrety z Łochojska są niezmiernie interesujące, ponieważ na ich przykładzie można zauważyć wpływ techniki i technologii ich wykonania na aktualny stan zachowania, zwłaszcza na rodzaj powstałej przestrzennej deformacji powierzchni obrazów. Stanowią przykład dzieł, których autorami byli być może osiemnastowieczni, anonimowi, prowincjonalni malarze cechowi, stosujący stare zasady warsztatowe. Ten fakt czyni kolekcję jeszcze bardziej interesującą, z uwagi na brak dotychczasowych pogłębionych badań nad tak oryginalnym zjawiskiem, jakim było polskie kresowe osiemnastowieczne malarstwo cechowe.

Bardzo ważne stało się odczytanie sposobu malowania, kolejności opracowań poszczególnych elementów kompozycyjnych, rozpoznanie rodzaju farb, ich siły krycia wynikłej z zastosowania określonych pigmentów i spoiw, ustalenie nawarstwień barwnych itp.

W wyniku przeprowadzonych badań analitycznych, fizycznych i chemicznych, a także przeprowadzonej wnikliwiej analizie wizualnej udało się dokładnie poznać budowę techniczno-technologiczną portretu(-ów) Leona Tyszkiewicza i jego stratygrafię. Począwszy od podobrazia płóciennego, jego techniczno-technologicznego opracowania, poprzez warstwy barwne, a skończywszy na wierzchnim werniksie. Zdjęcia w promieniach rtg., UV, IR oraz wykonane wysoce specjalistyczne badania chemiczne spoiw i pigmentów (GC-MS, FTIR, SEM-EDS), a także analizy przekrojów bocznych pobranych próbek z warstwy malarskiej, pozwoliły na przeprowadzenie charakterystyki materiałów technologicznych użytych w obrazach. Dzięki temu została podjęta próba przedstawienia ich na tle osiemnastowiecznych technologii malarstwa europejskiego i wyciągnięcie wniosków dotyczących ustalenia przyczyn powstałych znamienych deformacji.